

Seminární práce do kurzu SOC 107

JS 2003

Ověření funkce škály Life-Orientation Test v českém prostředí

Jan Hranička SO-ZU

Michaela Stěhulová SO-ZU

Markéta Žampachová HI-SO

7.5. 2003

ÚVOD

V této stati bychom rádi představili škálu, jejímž prostřednictvím je možné měřit míru optimismu. Jedná se o škálu vytvořenou v roce 1994 ve Spojených státech amerických, proto dále uvedeme, jakým způsobem jsme ji přeložili a upravili, aby byla použitelná v českém prostředí a fungovala v něm tak, jako se to od ní očekává v Americe. Víme, že s přenosem indikátorů z jednoho prostředí do druhého jsou vždy spojena jistá rizika, jež nelze podcenit (Disman 1993), a proto předložíme materiál týkající se testování validity zmíněné škály.

PROBLÉM

Koncept optimismu

Poznatky o optimismu, které předkládají Scheier a Carver (Scheier, Carver, Bridges 1994), vycházejí z modelu behaviorální seberegulace¹, jenž je založen na psychologické teorii hodnotových očekávání², která tvrdí, že chování jedince je ovlivňováno hodnotou jeho možných výsledků určenou na základě odhadu pravděpodobnosti těchto výsledků (Colman 2001). Podle tohoto modelu Scheier, Carver a Bridges nahlíží na lidi jako na jedince snažící se překonávat překážky, které jim brání v dosažení cílů, tak dlouho, dokud jsou jejich očekávání případného úspěchu dostatečně silná: „pokud se objeví přílišné pochyby, jsou lidé náchylní k tomu vzdát se ohrožených cílů“ (Scheier, Carver, Bridges 1994: 1063). Dispoziční optimismus má podle zmíněných autorů příznivé účinky na duševní i tělesnou pohodu člověka. Aspinwall a Taylor (1992) například zjistili, že optimističtí lidé se přizpůsobují významným životním přechodům úspěšněji než pesimisté. Jak uvádějí Scheier, Carver a Bridges, optimisté se také v zásadě liší od pesimistů v přístupu k řešení problémů, před které je staví život:

„Optimisté mají silnější sklon řešit situace, s nimiž se musí vypořádat, pomocí strategií zaměřených na problém. Když není možné použít při řešení situace strategii zaměřenou na problém, vykazují optimisté sklon užívat přizpůsobivých, emočně zaměřených strategií jakými jsou např. souhlas, užití humoru a pozitivní přeformulování situace. Pesimisté mají naopak tendenci vypořádávat se se situací neskrývaným odmítáním“ (str. 1063).

Optimisté tedy spíše drží pozitivní očekávání vzhledem k budoucnosti, zatímco pesimisté mají sklon očekávat spíše to horší než lepší, co se týče budoucnosti. Scheierův, Carverův a Bridgesův (1994) Zrevidovaný test životní orientace³ má za úkol měřit koncept optimismu, přičemž

---

¹ Z anglického originálu “behavioral self-regulation“ (Scheier, Carver, Bridges 1994).

² Z anglického originálu “expectancy-value theory“ (Colman 2001).

³ Z anglického originálu “Life Orientation Test – Revised“, dále jen zkratka LOT-R.

získaná skóre optimismu by měla mít potenci předpovědět či naznačit hodnoty dalších proměnných konceptuálně blízkých konstruktů optimismu (viz dále).

Od škály LOT k LOT-R

Zrevidovaný test životní orientace LOT-R vznikl jako výsledek snahy přehodnotit prediktivní validitu dispozičního optimismu naměřeného pomocí škály Life Orientation Test⁴, vytvořené americkými psychology Scheierem a Carverem v roce 1985 (Scheier, Carver, Bridges 1994). Škála LOT byla užita v mnoha výzkumech týkajících se optimismu a pesimismu (Scheier, Carver, Bridges 1994), nicméně hromadící se kritika přiměla její autory k výše zmíněné revizi. Široce založený metodologický výzkum⁵ poskytl dostatek relevantních argumentů pro tvrzení, že i po devíti letech od svého vzniku disponuje škála LOT velkou mírou prediktivní validity, a že si dispoziční optimismus (tak jak je měřený nástrojem LOT) zasluhuje další rozvoj a růst coby nezávislý teoretický konstrukt.

Výsledky tohoto výzkumu představili Michael F. Scheier, Charles S. Carver a Michael W. Bridges ve své stati *Distinguishing Optimism From Neuroticism (and Trait Anxiety, Self-Mastery, and Self-Esteem): A Reevaluation of the Life Orientation Test*, která byla publikována před devíti lety v *Journal of Personality and Social Psychology* (Scheier, Carver, Bridges 1994), a zároveň v této práci uvedli nový nástroj pro měření zobecněných očekávání dobrých nebo špatných výsledků v životě – upravenou a zrevidovanou škálu LOT, která dostala název LOT-R. Carverova a Scheierova (1985) původní stupnice LOT obsahovala osm položek (plus čtyři doplňující otázky⁶) měřících zobecněná očekávání pozitivních a negativních výsledků, přičemž respondenti byli žádáni, aby vyjádřili stupeň souhlasu či nesouhlasu s otázkami jako „V době nejistoty obvykle očekávám, že dojde na to nejlepší.“ nebo „Málokdy očekávám, že se věci budou vyvíjet tak, jak bych si přál.“ prostřednictvím verbální pětibodové Likertovy škály⁷ s rozsahem odpovědí od 0 (rozhodně nesouhlasím) do 4 (rozhodně souhlasím). Z osmi vyhodnocovaných položek přitom byly čtyři formulovány pozitivně a čtyři negativně. Pro skórování bylo třeba převrátit kódování u negativně formulovaných položek. Poté vzniklo

---

⁴ Český Test životní orientace, dále jen LOT.

⁵ Data pro tento výzkum byla sebrána ze vzorku 4 309 vysokoškolských studentů (z toho 1 846 žen, 2 417 mužů a 46 respondentů, kteří neudali pohlaví) pensylvánské Carnegie Mellon University, přičemž „balíčky“ dotazníků s jednotlivými škálami na měření různých konstruktů (mimo optimismu také sebevědomí, sebeovládání, charakterová úzkost, neuróza, deprese aj.) byly administrovány v průběhu let 1988 až 1990. Analýza korelací zmíněných konstruktů s optimismem naměřeným škálou LOT, měla vyvrátit kritiku této škály, potažmo celého konceptu optimismu/pesimismu jako životní orientace, založenou na názoru, že tento konstrukt není dostatečně nezávislý, aby se s ním mohlo v sociálněvědním výzkumu pracovat samostatně (Scheier, Carver, Bridges 1994).

⁶ Anglicky „filler items“.

⁷ Likertova škála je verbální nebo schematický formát odpovědi v dotazníku, který respondentům předkládá nějaké tvrzení, přičemž respondenti mají vyznačit, nakolik s daným tvrzením souhlasí, či nesouhlasí (De Vaus 1991).

sečtením (respondentem) vyznačených hodnot celkové skóre optimismu s tím, že vyšší skóre reprezentovalo vyšší míru optimismu.

Výše zmíněný výzkum přivedl Carvera, Scheiera a Bridgese k přezkoumání otázky, jestli položky ve škále LOT měří opravdu to, co mají měřit, tedy zobecněná očekávání dobrých oproti špatným výsledkům v životě:

„Identifikovali jsme dvě problematické položky, přičemž obě patřily do skupiny pozitivně formulovaných výroků. Jednalo se o následující položky: 'Vždy se dívám na věci z té lepší stránky' a 'Věřím tomu, že vše zlé je k něčemu dobré'.⁸ Při zpětném pohledu se nám jeví jako zřejmé, že ani jedna z položek explicitně neodkazuje k očekávání pozitivních výsledků. Každá z nich se spíše vztahuje ke specifickému způsobu reagování na problémy a stres: kladení problémů do co nejlepšího možného světla a hledání skrytého přínosu a výhod, když se objeví nějaké nesnáze“ (str. 1072).

Tyto dvě položky byly také zaměřené na stejný koncept, a to na vypořádávání se s problémy⁹, což neodpovídalo ostrému zaměření škály LOT na očekávání dobrých a špatných výsledků, a autoři výzkumu konstatovali, že jejich přítomnost ve stupnici zkresluje velikost zjištěných korelací. Nicméně po vyřazení dvou pozitivně formulovaných výroků zůstaly ve škále jen dvě pozitivně vyjádřené položky a podle Marshalla a kol. (1992) je výhodné počítat i oddělená skóre pro pozitivně a negativně formulované položky (cit. dle Scheier, Carver, Bridges 1994), a proto definitivní úprava škály LOT – Zrevidovaný test životní orientace LOT-R – znamenala přidání jedné nové pozitivně formulované položky a odebrání jedné negativně vyjádřené položky, aby se skóre mohla počítat ze stejného počtu pozitivních negativních položek (Scheier, Carver, Bridges 1994).

Položky, z nichž se skládá škála LOT-R jsou uvedeny v Tabulce 1a. Pouze šest položek z celé stupnice je používáno k výpočtu celkového skóre optimismu. Čtyři z položek jsou doplňovací a neužívají se pro počítání skóre. Z oněch šesti položek jsou tři formulovány pozitivně a tři vyjádřeny negativně. Respondenti mají vyjádřit stupeň souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem na pětibodové Likertově škále v tomto formátu: 0 = *rozhodně nesouhlasím*, 1 = *nesouhlasím*, 2 = *ani souhlas, ani nesouhlas*, 3 = *souhlasím*, 4 = *rozhodně souhlasím*¹⁰. Negativně formulovaným položkám (tj. položky 3, 7 a 9) je předtím, než je z nich počítáno skóre, přiřazeno obrácené kódování.¹¹ Odpovědi na tyto položky jsou následně sečteny s respondentovými odpověďmi na

⁸ V anglickém znění mají tyto položky následující podobu: 'I always look on the bright side of things' a 'I'm a believer in the idea that 'every cloud has a silver lining' (Scheier, Carver, Bridges 1994: 1072).

⁹ Konstrukt nazvaný anglicky „*coping*“, což je slovo širokého sémantického záběru, se vztahuje k tomu co lidé dělají, aby se vyhnuli újmě či ublížení způsobenému stresem a různými tlaky v životě (Pearlin, Schooler 1978).

¹⁰ Anglicky: *strongly disagree, disagree, neutral, agree, strongly agree* (Scheier, Carver, Bridges 1994).

¹¹ Celou stupnici LOT-R zahrnuje kompletní znění dotazníku použitého pro sběr dat pro náš výzkum (viz Příloha 1)

pozitivně formulované položky 1, 4 a 10, aby se vypočítalo celkové skóre optimismu. Toto skóre se tak může pohybovat v intervalu 0 až 24 (čím vyšší skóre, tím větší míra optimismu).

Škála LOT-R se skládá z následujících položek, které jsme do českého kontextu převedli v této podobě:

Tabulka 1a. Položky tvořící škálu LOT-R¹²

Položka
1. V době nejistoty obvykle očekávám, že nakonec dojde na to nejlepší.
2. Odpočívat je pro mě snadné.
3. Pokud se mi něco může pokazit, pokazí se to.*
4. Ohledně své budoucnosti jsem vždycky byl(a) optimista.
5. Hodně se bavím s přáteli.
6. Je pro mě důležité, abych měl pořád co dělat.
7. Málokdy očekávám, že se věci budou vyvíjet tak, jak bych si přál.*
8. Nenechám se snadno něčím rozhodit.
9. Těžko kdy můžu počítat s tím, že se mi přihodí něco dobrého.*
10. Celkově vzato očekávám, že se mi v životě přihodí více dobrých než špatných věcí.

* Těmto položkám je předtím, než je z nich počítáno skóre, přiřazeno obrácené kódování.

Validita a reliabilita nově zkonstruované škály LOT-R byla autory prověřena v metodologickém výzkumu, který spočíval v analýze dat sebraných v dotazníkovém šetření zahrnujícím škálu LOT-R a další stupnice měřící konstrukty pojmově spřízněné s životní orientací optimismus/pesimismus: konstrukt sebeovládání¹³ stanovený Pearlinem a Schoolerem (1978) a měřený na škále Self-Mastery Scale (SMS), konstrukt charakterové úzkosti¹⁴ stanovený Spielbergerem a kol. (1974) a měřený na škále State-Trait Anxiety Inventory (STAI), konstrukt neurotismu¹⁵ stanovený Guilfordem a kol. (1976) a měřený pomocí nástroje

¹² V anglickém znění mají jednotlivé položky tuto podobu: (1) *In uncertain times, I usually expect the best.* (2) *It's easy for me to relax.* (3) *If something can go wrong for me, it will.* (4) *I'm always optimistic about my future.* (5) *I enjoy my friends a lot.* (6) *It's important for me to keep busy.* (7) *I hardly ever expect things to go my way.* (8) *I don't get upset too easily.* (9) *I rarely count on good things happening to me.* (10) *Overall, I expect more good things to happen to me than bad.* (Scheier, Carver, Bridges 1994: 1073)

¹³ Z anglického originálu "self-mastery", označujícího míru vlastního pocitu, že osoba vládne nad svým životem (Scheier, Carver, Bridges 1994).

¹⁴ Z anglického originálu "trait anxiety", označujícího charakteristickou nebo obecnou míru úzkosti pociťované danou osobou (Colman 2001).

¹⁵ Z anglického originálu "neuroticism", označujícího psychologický stav charakterizovaný neurózou (Colman 2001).

Guilford-Zimmerman Temperament Survey (GZTS), konstrukt sebevědomí/sebeúcty¹⁶ měřený pomocí Rosenbergovy (1965) škály Self-Esteem Scale (SES). Hodnota Cronbachova alfa pro výše zmíněné stupnice v daném vzorku byla 0,75, 0,88, 0,86 a 0,89 v tomto pořadí. Jako doplňkové měřítko neurotismu odpovídala podskupina respondentů na desetipoložkovou verzi Eysenckovy (1958) Neuroticism Scale vybrané z Eysenck Personality Questionnaire (vše cit. dle Scheier, Carver, Bridges 1994). Ve výzkumu bylo použito dat získaných dotazníkovým šetřením na 2 055 vysokoškolácích z Carnegie Mellon University v období od roku 1990 do roku 1993. Vypočítáním korelací mezi výsledky LOT-R a výše zmíněných stupnic a porovnáním výsledků LOT-R a „mateřské“ škály LOT, dospěli autoři k závěru, že testovaná škála LOT-R je validní, a analýza následných testů – retestů (reliability testu-retestu byla 0,79 po 28 měsících od první administrace dotazníků) prokázala i dostatečnou míru reliability této škály. Zrevidovaná škála LOT neztratila podle Scheiera, Carvera a Bridgese díky vyvážení pozitivně a negativně formulovaných položek svůj psychometrický charakter a „přes svou krátkost našťestí příliš neutrpěla, ... a korelace mezi LOT-R a původní LOT dosahují poměrně vysokých hodnot“ (Scheier, Carver, Bridges 1994: 1075).

METODA

Cílem našeho výzkumu, který je povahy metodologické, bylo zjistit, zda-li škála LOT-R – výzkumná technika vytvořená v jiném kulturním prostředí – může fungovat i v prostředí naší kultury. Abychom dospěli k nějakému zjištění ohledně použitelnosti škály LOT-R v českém sociálním kontextu, museli jsme stupnici přeložit a případně upravit překlad, přičemž jsme museli dbát na to, aby se neztratily původně zamýšlené vlastnosti této škály. Šlo tedy o přenesení škály LOT-R do našeho kulturního prostředí v takové podobě, aby tato škála byla použitelná v českém sociálně-vědním výzkumu, a zároveň si uchovala svoji validitu. Škálu jsme přeložili do češtiny a zabudovali do dotazníku, jehož prostřednictvím jsme sebrali data, která se stala základem kontroly validity.

Výzkumná technika LOT-R byla samozřejmě validizována svými autory (viz výše), a to jak z hlediska vnitřní, tak vnější validity. Tak se ovšem stalo v americkém kulturním prostředí a před devíti lety. Proto je třeba vyslyšet Dismanovo varování, že neexistuje nic takového jako univerzálně validní měření určitého konceptu, neboť „validita prokázaná v určitém kontextu a pro určitý účel je automaticky platná jen pro tento kontext a shodný účel“ (Disman 1993: 67). Že

---

¹⁶ Z anglického originálu „self-esteem“, označujícího pocit vlastní ceny či důležitosti (Scheier, Carver, Bridges 1994). Nelze jednoznačně přeložit jako sebevědomí, i když pod tímto českým ekvivalentem je tento pojem používán v českém výzkumu (Krch 2000).

je převádění indikátorů z jedné kultury do druhé velice citlivá věc je dobře známé. Rabušic a Mareš (1996) k tomu poznamenávají, že se vždy musíme zajímat, jestli indikátor měří to, co se od něj očekává i v novém prostředí, a proto je nutné provést vlastní kontrolu validity. Ta v našem výzkumu spočívala v kontrole interní validity indexu pomocí výpočtu Cronbachova alfa a zjištění externí validity.

Kontrola externí validity

Kontrolu externí validity škály LOT-R v našem kulturním prostředí, jsme založili na předpokladu, že budeme-li korelovat výsledky naměřené LOT-R s výsledky aspoň jedné škály z amerického výzkumu Scheiera, Carvera, Bridgese (1994) a nedostaneme-li markantně nižší hodnoty korelačních indexů než zmínění vědci, bude to pro nás důkaz, že česká verze LOT-R vykazuje externí validitu. Nicméně s vědomím, že jako nástroj validizace použijeme opět škálu z cizího (amerického) kulturního prostředí a že existuje riziko, že bychom si při validizaci jedné stupnice pomáhali stupnicí, která nemusí v českém sociálním kontextu měřit to, co se od ní očekává ve Spojených státech, jsme z dotazníku EVS 1999 vybrali další tři otázky, jež podle našeho názoru měří indikátory takových konceptů, které mají blízko k optimismu/pesimismu jakožto životní orientaci.

Z americké studie jsme vybrali stupnici Self-Esteem Scale¹⁷ v mnoha výzkumech prověřenou nejen jejím autorem Morrisem Rosenbergem (1965), považovanou za vhodné měřítko globálních postojů jedince k sobě samému. Jedná se o jeden z nejpoužívanějších nástrojů měření sebevědomí/sebeúcty, která prokázala, jak tvrdí Rosenberg (1965), dobrou reliabilitu a validitu (cit. dle Scheier, Carver, Bridges 1994). Konkrétně původní vzorek, ze kterého byla škála SES v 60. letech 20. století vyvinuta, čítal 5024 středoškoláků z deseti náhodně vybraných středních škol v New Yorku a byl skórován jako Guttmanova škála¹⁸. Podle Blascoviche a Tomaky (1993) či Rosenberga (1986) vykazuje SES obecně vysoké hodnoty reliability, typické korelace testu-retestu se pohybují v rozmezí 0,82 až 0,88 a hodnoty Cronbachovo alfa se pro různé vzorky nachází v intervalu 0,77 až 0,88 (cit dle <http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>). Pod hlavičkou sebevědomí/sebeúcty se skrývá pozitivní či negativní postoj člověka k sobě samému, celkové zhodnocení vlastní důležitosti a významu (<http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>). Takto pojatý konstrukt tak, jak byl naměřen pomocí škály SES, ve výzkumu Scheiera, Carvera, Bridgese (1994) koreloval se škálou LOT-R

---

¹⁷ Dále jen zkratka SES.

¹⁸ Tuto stupnici Guttman (1950) definuje následovně: „Soubor položek společného obsahu budeme stupnicí nazývat tehdy, když osoba s vyšším pořadím, než jiná osoba bude právě tak vysoko anebo výše na každé položce než dotyčná jiná osoba“ (cit. dle Krech, Crutchfield, Ballachey 1968).

hodnotou 0,54 pro ženy z daného vzorku, 0,50 pro muže a stejnou hodnotou pro obě pohlaví dohromady s oboustrannou signifikancí menší než 0,001.

Škála SES už byla použita v českém výzkumu (Krch 2000), přesto jsme se rozhodli pořídit pro náš výzkum vlastní překlad. SES se skládá z následujících položek, jež jsme do českého kontextu převedli následovně:

Tabulka 1b. Položky tvořící škálu SES¹⁹

Položka
1. Myslím, že jsem užitečný, přinejmenším stejně jako ostatní.
2. Myslím, že mám několik dobrých vlastností.
3. Celkově vzato se mohu považovat za neúspěšného člověka.*
4. Jsem schopný dělat věci stejně dobře jako většina ostatních lidí.
5. Myslím si, že nemám být příliš na co pyšný.*
6. Zaujímám k sobě pozitivní postoj.
7. Celkově jsem se sebou spokojený.
8. Přál bych si vůči sobě chovat více úcty.*
9. Každopádně se někdy cítím zbytečný.*
10. Někdy mám pocit, že nestojím za nic.*

*Těmto položkám je předtím, než je z nich počítáno skóre, přiřazeno obrácené kódování.

Pro skórování jsme namísto původního čtyřbodového formátu odpovědi (<http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>) použili pětibodovou Likertovu škálu jako v případě české verze LOT-R (viz výše). U negativně formulovaných položek bylo pro skórování otočeno kódování. Výše výsledného skóre se tak pohybovala v intervalu 0 – 40 (čím vyšší skóre, tím vyšší míra sebevědomí/sebeúcty).

Otázky²⁰ vybrané z české verze Studie evropských hodnot 1999 (EVS 1999), což je: „rozsáhlý komparativní projekt zahrnující dnes již téměř všechny evropské země, jehož úkolem je opakované monitorování vývoje hodnotových preferencí se snahou zjistit, zda-li v evropském prostoru dochází spíše k hodnotové konvergenci či divergenci“ (Rabušic 2001: 9), společně s jejich kódováním byly následující:

¹⁹ V anglickém originále mají položky tuto podobu: (1) *I feel that I'm a person of worth, at least on an equal plane with others.* (2) *I feel that I have a number of good qualities.* (3) *All in all, I am inclined to feel that I am a failure.* (4) *I am able to do things as well as most other people.* (5) *I feel I do not have much to be proud of.* (6) *I take a positive attitude toward myself.* (7) *On the whole, I am satisfied with myself.* (8) *I wish I could have more respect for myself.* (9) *I certainly feel useless at times.* (10) *At times I think I am no good at all.* (<http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>)

²⁰ V dotazníku otázky číslo 22, 23 a 24 (viz Příloha 1).

1. Když zvážíte všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste:

A Velmi šťastný(á)	4
B Celkem šťastný(á)	3
C Ani šťastný(á), ani nešťastný(á)	2
D Spíš nešťastný(á)	1
E Vůbec nešťastný(á)	0
F Neodpověděl(a)	-1

2. Někteří lidé mají pocit úplně svobodného rozhodování a kontroly nad svým životem a jiní mají pocit, že svůj život ovlivňovat nemohou, ať dělají, co dělají. Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik podle Vás můžete ovlivňovat svůj život:

1 – 7, přičemž 1 znamená „vůbec ne“ a 7 „úplně“.

3. Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak jste nyní spokojen(a) se svým životem? Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik jste se životem spokojen(a) nebo nespokojen(a):

1 – 7, přičemž 1 znamená „nespokojen(a)“ a 7 spokojen(a).

Otázky 2 a 3 měly ve své původní podobě v EVS 1999 jako formát odpovědi desetibodovou Likertovu schematickou škálu, kterou jsme zkrátili na sedm bodů, tzn. tak, že zůstala zachována možná neutrální středová odpověď (bod 4).

Předpokladem bylo: u proměnné *pocit štěstí* čím větší optimista, tím šťastnější člověk, u proměnné *kontrola nad životem* čím větší optimista, tím silnější pocit vlastní kontroly nad životem a u proměnné *spokojenost se životem* čím větší optimista, tím spokojenější. Při výběru těchto otázek z EVS 1999 jsme čerpali z elektronické verze dotazníku (viz <http://archiv.soc.cas.cz>).

Použitá data

Naše data jsme sebrali ve dnech 23. – 30. dubna 2003 pomocí strategie nahodilého vícestupňového výběru²¹. Z populace studentů Masarykovy univerzity v Brně byli vybráni studenti právnické fakulty z různých ročníků. Nešlo o reprezentativní výběr, protože cílem naší studie není přinést meritorní poznatky a generalizace na nějakou určitou populaci, ale jde o výzkum metodologické povahy. Studenti vyplňovali samosprávný dotazník (viz Příloha 1),

---

²¹ Vícestupňový výběr se provádí ve dvou či více krocích. Nejdříve jsou vybrána určitá přirozená seskupení a pak jsou vybíráni jedinci z oněch vybraných seskupení (Disman 1993).

kteřý obsahoval úvodní instrukci, baterii LOT-R, SES, tři výše zmíněné otázky z EVS 1999 a pět faktografických otázek.²²

Tabulka 2. Popis vzorku

	Absolutní četnost	Relativní četnost
muži	48	47,1%
zeny	54	52,9%
Total	102	100

ZJIŠTĚNÍ

Pro zjištění vnitřní validity nám posloužilo vypočítání reliability pomocí Cronbachova alfa (viz Tabulka 3). Náš výsledek pro šestipoložkovou škálu LOT-R (alfa = 0,73) naznačuje, že položky jsou správně sestavené a vhodné. Škála by tedy měla být reliabilní i pro české prostředí. Cronbachovo alfa jsme spočítali i pro Rosenbergovu škálu SES a jeho hodnota dosáhla 0,79. V Rosenbergových výsledcích se hodnoty Cronbachova alfa pro různé vzorky nachází v intervalu 0,77 až 0,88 (<http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>).

Další analýzy reliability škály LOT-R odhalily, že položky jsou dobré komponenty testu, jelikož dostatečně korelují s celkovým součtem položek a pouze položka *lot_1* s celkovým součtem položek koreluje nepatrně méně, ale hodnota této korelace není důvodem pro vypuštění ze škály. V analýze reliability SES vyšla markantně nižší hodnota korelace položky *ros_8* s celkovým součtem položek. Bylo by tedy vhodné v českém prostředí tuto položku vyřadit nebo jinak formulovat. Po vypuštění položky *ros_8* by ale hodnota Cronbachova alfa vzrostla pouze o 0,01, takže celkově můžeme škálu považovat za reliabilní a vnitřně validní v českém prostředí.

Tabulka 3. Hodnoty vypočteného Cronbachova alfa

Cronbachovo alfa	
LOT-R	0,73
Self-Esteem Scale	0,79

Dále jsme zjišťovali, zda je škála LOT-R jednodimenzionální. Existuje totiž možnost, že jednotlivé položky vytváří více dimenzí, tedy, že měří něco jiného, než jsme zamýšleli. Použili jsme k tomu faktorovou analýzu.

²² Faktografické otázky číslo 24 – 27 byly převzaty z EVS 1999 (viz <http://archiv.soc.cas.cz>), otázku 28 jsme zkonstruovali sami.

Prvním výstupem je matice korelací (viz Tabulka 4), která opět potvrzuje, že škála je vnitřně validní i v českém sociálním prostředí, neboť vzájemné korelace nemají vysokou hodnotu a zároveň mají všechny kladné znaménko.

Tabulka 4. Matice interkorelací jednotlivých položek LOT-R

	Nejistota	Pokazí se mi	Optimista	Vývoj věcí	Přihodí dobré	Celkové očekávání
Nejistota	1					
Pokazí se mi	0,002756	1				
Optimista	0,341704	0,384428	1			
Vývoj věcí	0,225318	0,33818	0,293457	1		
Přihodí dobré	0,348151	0,343896	0,188578	0,350167	1	
Celkové očekávání	0,376278	0,381047	0,478023	0,341097	0,344843	1

Následně je nutné zjistit, zda jsou položky pro faktorovou analýzu vhodné a zda má smysl faktorovou analýzu provést. K tomu použijeme Bartlettův test a Kaiser-Meyer-Olkinovu míru (viz Tabulka 5). Jelikož hodnota Kaiser-Meyer-Olkinovy míry je vyšší než 0,6 je možné analýzu provést, ačkoli požadovaná hodnota by měla dosahovat 0,7 a více.

Bartlettův test je signifikantní což také indikuje vhodnost položek pro analýzu.

Tabulka 5. Vypočtené hodnoty Kaiser-Meyer-Olkinovy míry a Bartlettova testu

Kaiser-Meyer-Olkin míra	0,698
Bartlettův test	sig. ,000

Faktorová analýza vyextrahovala dva faktory (viz Tabulka 6). Vidíme, že v tabulce je u dvou položek hodnota eigenvalue vyšší než jedna. První faktor vyčerpává 43,3% variance v položkách, druhý faktor vyčerpává 16,9% variance, což dohromady tvoří 60,2%. Tímto jsme zjistili, že škála není jednodimenzionální. Pro náš závěr to tedy znamená, že některá z položek měří i jinou dimenzi, než jsme původně zamýšleli. Abychom zjistili, které položky jsou problematické, musíme se podívat na faktorové zátěže jednotlivých položek (viz Tabulka 7).

Tabulka 6. Výsledky faktorové analýzy položek LOT-R

Položky	Eigenvalue	Procento variability	Kumulativní procento
lot_1	2,597839	43,29732	43,29732
lot_3	1,011373		
lot_4	0,854827		
lot_7	0,657736		
lot_9	0,499894		
lot_10	0,378332		

Abychom zvýšili interpretovatelnost faktorů, provedli jsme rotaci oblíbenou i autogonální, avšak rotované řešení nám nijak nepomohlo. Vždy se nám položky rozkládaly do více faktorů. Faktorovou analýzu můžeme tedy vyhodnotit tak, že v českém prostředí se položky rozkládají do dvou faktorů, přičemž u položek *lot_1* a *lot_3* není možné jednoznačně určit, do kterého faktoru spadají. Bylo by tedy možné tyto dvě problematické položky vypustit, ale při počtu šesti položek, které škála životní orientace obsahuje, by to představovalo značný problém.

Tabulka 7. Faktorové zátěže položek LOT-R

Položky	1. faktor	2. faktor
lot_10	0,764606	
lot_4	0,693034	
lot_9	0,644289	
lot_7	0,642962	
lot_1	0,560394	
lot_3	0,624796	-0,64376

Dále jsme testovali externí validitu škály LOT-R. Jelikož v originální práci při sestřování revidované škály životní orientace používali autoři mimo jiné i Rosenbergovu škálu sebevědomí (SES), rozhodli jsme se i my, že pro externí validizaci budeme korelovat výsledky SES a LOT-R. K tomu jsme nejdříve museli vypočítat z obou škál sumační index. Sumační index pro škálu LOT-R byl vytvořen pomocí procedury *compute* podle následujícího vzorce: $in\_lot = (lot\_1 + lot\_3 + lot\_4 + lot\_7 + lot\_9 + lot\_10)/6$. Vypočítané hodnoty indexu se nacházejí v intervalu $\langle 0; 4 \rangle$, kde hodnota 0 znamená absolutní pesimista a hodnota 4 znamená absolutní optimista. Sumační index pro škálu SES jsme vypočítali pomocí téže procedury dle vzorce: $in\_ros = (ros\_1 + ros\_2 + ros\_3 + \dots + ros\_10)/10$. Vypočtené hodnoty se znovu pohybují v intervalu $\langle 0; 4 \rangle$.

Pro ověření platnosti v českém sociálním prostředí jsme očekávali podobné výsledky, jakých bylo dosaženo i ve výzkumu v USA. Zjišťovali jsme korelaci mezi proměnnou *in_lot* a proměnnou *in_ros* pomocí Pearsonova koeficientu lineární korelace. Zvolili jsme ho proto, že obě proměnné jsou kardinální. Vypočítaná hodnota Pearsonova koeficientu je 0,50 (viz Tabulka 8). Tato hodnota odpovídá i hodnotě, kterou naměřili Scheier, Carver a Bridges (1994). Tento výsledek podporuje validitu škály v českém kulturním prostředí.

Tabulka 8. Korelace mezi indexem LOT-R a indexem SES

		index lot-r	index rosenberg
index lot-r	Pearsonův koeficient	1	0,500**
	Sig. (2-stranná)		0,000
	N	102	102
index rosenber.	Pearsonův koeficient	0,500**	1
	Sig. (2-stranná)	0,000	
	N	102	102

**Korelace je signifikantní na hladině 0,01 (oboustranná).

Dále jsme pro ověření externí validity zjišťovali korelace proměnné *in_lot* s otázkami ze Studie evropských hodnot 1999 (EVS 1999). Použili jsme tři otázky (viz výše), které měří koncepty blízké konceptu optimismu/pesimismu. Předpokládáme, že budou korelovat s proměnnou *in_lot*, což opět podpoří potvrzení vnější validity české verze škály LOT-R.

Korelaci proměnné *in_lot* s proměnnou *pocit štěstí*²³ jsme zjistili vypočtením koeficientu Kendallové tau-c, který jsme zvolili proto, že proměnná *in_lot* je kardinální proměnná a proměnná *pocit štěstí*, v dotazníku položka číslo 21 (viz Příloha 1), je ordinální s větším počtem kategorií.

Tabulka 9. Korelace mezi proměnnou *in_lot* a proměnnou „pocit štěstí“

	Hodnota	Sig.
Kendalovo tau-c	0,412	0,000

Výsledná hodnota Kendallové tau-c je 0,41 (viz Tabulka 9), což znamená, že souvislost mezi těmito dvěma proměnnými je střední až podstatná. Dále jsme korelovali proměnnou *in_lot*

²³ Na tuto proměnnou se ptala otázka „Když zvážíte všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste:“, respondenti na ní odpovídali pomocí Likertovy škály: Velmi šťastný(á), Celkem šťastný(á), Ani šťastný(á), ani nešťastný(á), Spíš nešťastný(á), Vůbec nešťastný(á).

s proměnnou *kontrola nad životem*²⁴. Stejně jako v předchozím případě předpokládáme jejich souvislost, kterou jsme chtěli potvrdit vypočtením Pearsonova koeficientu lineární korelace. Zvolili jsme ho, protože obě proměnné jsou kardinální. Vypočtená hodnota Pearsonova koeficientu je 0,45 (viz Tabulka 10). Tuto hodnotu opět můžeme označit za podstatnou.

Tabulka 10. Korelace mezi proměnnou *in_lot* a proměnnou „kontrola nad životem“

		index lot-r	kontrola nad životem
index lot-r	Pearsonův koeficient	1	0,454**
	Sig. (2-stranná)		0,000
	N	102	102
kontrola nad životem	Pearsonův koeficient	0,454**	1
	Sig. (2-stranná)	0,000	
	N	102	102

**Korelace je signifikantní na úrovni 0,01 (oboustranná).

Jako poslední jsme použili proměnnou *spokojenost se životem*²⁵. Korelací s indexem LOT-R jsme chtěli opět potvrdit externí validitu škály. Ke zjištění souvislosti mezi proměnnou *in_lot* a proměnnou *spokojenost se životem* jsme použili Pearsonova koeficientu, protože obě proměnné jsou kardinální. Vypočtená hodnota koeficientu je 0,39 (viz Tabulka 11), což můžeme označit za střední korelaci.

Tabulka 11. Korelace mezi proměnnou *in_lot* a proměnnou „spokojenost se životem“

		index lot-r	spokojenost se životem
index lot-r	Pearsonův koeficient	1	0,39**
	Sig. (2-stranná)		0,000
	N	102	102
spokojenost se životem	Pearsonův koeficient	0,39**	1
	Sig. (2-stranná)	0,000	
	N	102	102

**Korelace je signifikantní na úrovni 0,01 (oboustranná).

²⁴ Tuto proměnnou zjišťovala otázka „Někteří lidé mají pocit úplně svobodného rozhodování a kontroly nad svým životem a jiní mají pocit, že svůj život ovlivňovat nemohou, ať dělají, co dělají. Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik podle Vás můžete ovlivňovat svůj život. Respondenti použili sedmibodovou Likertovou škálu, kde 1 znamená „vůbec ne“ a 7 „úplně“.

²⁵ Tato proměnná byla měřena otázkou „Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak jste nyní spokojen(a) se svým životem? Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik jste se životem spokojen(a) nebo nespokojen(a):“, respondenti měli odpovídat na sedmibodové Likertově schematické škále, kde 1 znamenala „nespokojen(a)“ a 7 „spokojen“.

Jelikož se škála zdá být interně i externě validní pro použití v českém sociálním prostředí, pro ukázkou jejího využití jsme přistoupili k meritorní analýze získaných dat. Na daném vzorku studentů právnické fakulty jsme testovali jejich životní orientaci. Z indexu *in_lot*, který nemá hodnotu celých čísel jsme rekódováním vytvořili proměnnou *in_rew*, a to následujícím způsobem: hodnoty od 0 do 0,9 jsme rekódovali jako 1 (úplný pesimista); 1-1,9 jako 2 (spíše pesimista); 2-2,9 jako 3 (spíše optimista) a 3-4 jako 4 (úplný optimista).

Výstupem je kontingenční tabulka (viz Tabulka 12), která naznačuje, jak životní orientace závisí na pohlaví.

Tabulka 12. Závislost životní orientace na pohlaví

		Muž	Žena	Celkem
Úplný pesimista	Počet	2	2	4
	Relativní četnost	4,2%	3,7%	3,9%
Spíše pesimista	Počet	6	7	13
	Relativní četnost	12,5%	12,9%	12,7%
Spíše optimista	Počet	31	28	59
	Relativní četnost	64,5%	51,8%	57,8%
Úplný optimista	Počet	9	17	26
	Relativní četnost	18,7%	31,5%	25,5%
Celkem	Počet	48	54	102
	Relativní četnost	100%	100%	100

Jelikož v analýze dat zhruba platí pravidlo, že teprve rozdíl (epsilon), který se blíží 10 %, indikuje analyticky podstatný rozdíl (to je takový, který nevznikl náhodou), vyslovujeme závěr že rozdíl mezi ženami a muži je významný v případě „úplného optimisty“ (hodnota epsilon = $31,5 - 18,7 = 12,8$ %) a „spíše optimisty“ (hodnota epsilon = $64,5 - 51,8 = 12,7$ %). Chí-kvadrát (viz Tabulka 13) sice ukazuje, že musíme přijmout nulovou hypotézu o nezávislosti vztahu pohlaví a životní orientace, ale jelikož je ve dvou buňkách kontingenční tabulky velmi nízký počet případů, je použití chí-kvadrátu nekorektní.

Tabulka 13. Test chí-kvadrát

	Hodnota	Asymptotická signifikace (oboustranná)
Pearson Chi-Square	2,35	0,504

2 buňky (25,0%) mají očekávanou četnost menší než 5. Minimální očekávaná četnost je 1,88.

ZÁVĚR

Cílem naší práce bylo převést výzkumný nástroj LOT-R do českého prostředí, aniž by ztratil své původně zamýšlené vlastnosti. Úspěšnost převedení této škály z amerického prostředí do českého sociálního kontextu spočívala zejména v zachování její interní i externí validity. Hodnota vypočítaného Cronbachova alfa a analýza interkorelací jednotlivých položek LOT-R potvrdila vnitřní validitu stupnice. Zásadní otázkou tak zůstala externí validita škály. Její testování proběhlo v několika krocích. První krok spočíval ve zkorelování sumačních indexů vytvořených ze stupnic LOT-R a SES. Zjištěná hodnota této korelace (silná korelace 0,50) odpovídala přesně hodnotě vypočítané při původním testování validity škály LOT-R v USA (viz Scheier, Carver, Bridges 1994). Externí validita „české“ stupnice LOT-R byla tedy tímto způsobem potvrzena.

Nicméně s ohledem na možná rizika spojená s validitou škály SES (viz Metoda) jsme se rozhodli testovat validitu LOT-R prostřednictvím dalších korelací, a to s proměnnými *pocit štěstí*, *kontrola nad životem* a *spokojenost nad životem*. Předpokládali jsme, že všechny tři proměnné budou s proměnnou *in_lot* (optimismem naměřeným pomocí LOT-R) korelovat minimálně středními hodnotami. Tento předpoklad se nakonec potvrdil s tím, že nejsilnější vztah se objevil mezi optimismem a kontrolou nad životem.

Poněkud problematická se jeví otázka jednodimenzionality škály: faktorová analýza (i s využitím rotací) odhalila rozklad položek škály do dvou faktorů, přičemž u dvou položek není zcela zřejmé, do kterého faktoru spadají. Autoři LOT-R mluví o jedno i dvoufaktorovém modelu (Scheier, Carver, Bridges 1994), my můžeme tvrdit, že v českém prostředí škála LOT-R není jednodimenzionální.

I přes neuspokojivé zjištění o více měřených dimenzích si myslíme, že můžeme škálu LOT-R prohlásit za validní v českém prostředí.

DISKUZE

I když se zdá, že validita škály LOT-R byla dostatečně potvrzena, určitě by nebylo zbytečné, provést další šířeji založený výzkum, jehož tématem by bylo fungování inkriminované škály v českém sociálním a kulturním kontextu. Minimálně by se, vzhledem k výstupům výzkumu, vyplatilo sebrat data z většího a reprezentativnějšího vzorku české populace. Jistě bychom se tím vyhnuli zkreslením, které přináší například věk respondentů nebo, že jako studenti vysoké školy jsou (alespoň z většiny) poněkud odtrženi od běžné rutinní a někdy i neúprosné reality života. Stálo by za to zahrnout do procesu externí validizace další škály (potažmo proměnné) konceptuálně spojené s optimismem/pesimismem. Pro výběr těchto stupnic by jednak mohla být

inspirací práce Scheiera, Carvera, Bridgese (1994) a jednak by ho usnadnila a zaostříla participace psychologů na výzkumu, neboť koncept optimismu je spíše psychologickou nebo sociálně psychologickou než čistě sociologickou doménou.

LITERATURA

- Aspinwall, L. G., Taylor, S. E. 1992. Modeling cognitive adaptation: A longitudinal investigation of the impact of individual differences and coping on college adjustment and performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63: 989-1003.
- Blascovich, J., Tomaka, J. 1993. Measures of Self-Esteem. In Robinson, J. P., Shaver, P. R., Wrightsman, L. S. (eds.): *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. Institute for Social Research, Ann Arbor, str: 115-160.
- Colman, M. 2001. *A Dictionary of Psychology*. Oxford University Press, Oxford
- Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum UK, Praha.
- De Vaus, D. 1991. *Surveys in Social Research*. UCL Press, Allen & Unwin, London
- Eysenck, H. J. 1958. A short questionnaire for the measurement of two dimensions of Personality. *Journal of Applied Psychology*. 42: 14-17.
- Guilford, J.S., Zimmermann, W.S., Guilford J.P. 1976. *The Guilford-Zimmerman Temperament Survey handbook: Twenty-five years of research and application*. Edits, San Diego
- Krech, D., Crutchfield, R. S, Ballachey, E. L. 1968. *Člověk v společnosti*. Vydavatelstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- Krch, F. D. 2000. Vztah mezi tělesnou spokojeností a kvalitou života českých adolescentů. *Psychiatrie*. 4 (4): 7-17.
- Marshall, G. N., Wortman, C. B., Kusulas, J.W., Hervig, L. K., Vickers, R.R. 1992. Distinguishing optimism from pessimism: Relations to fundamental dimensions of mood and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*. 62: 1067-1074.
- Pearlin, R.I., Schooler, C. 1978. Structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*. 19: 2-21.
- Rabušic, L. 2001. Úvodem. In Rabušic, L. (ed.): *České hodnoty 1991-1999. Sociální studia* 6: 9-15.
- Rabušic, L., Mareš, P. 1996. Je česká společnost anomická? *Sociologický časopis*. 32 (2): 175-187.
- Rosenberg, M. 1986. *Conceiving the Self*. Krieger, Malabar.
- Rosenberg, M. 1965. *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press, Princeton.

- Scheier, M. F., Carver, C. S., Bridges, M. W. 1994. Distinguishing Optimism From Neuroticism (and Trait Anxiety, Self-Mastery, and Self-Esteem): A Reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*. 6 (67): 1063-1078.
- Scheier, M. F., Carver, C. S. 1985. Optimism, coping and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*. 4: 219-247.
- Spielberg, C.D., Gorsuch, R.L., Lushene, R.E. 1974. *Manual for the Stat-Traite anxiety inventory*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.bsos.umd.edu/socy/rosenberg.html>, 3. 5. 2003.

<http://archiv.soc.cas.cz>, 3.5. 2003

<http://www.oxfordreference.com>, 2. 5. 2003

Příloha 1

DOTAZNÍK - ŽIVOTNÍ ORIENTACE

Prosím, následuje 31 otázek. Buďte při jejich zodpovídání tak upřímní a přesní, jak to jen jde. V tomto dotazníku nejsou žádné „dobré“ nebo „špatné“ odpovědi, proto odpověďte spíše podle svých vlastních pocitů, než podle toho, co by podle vás odpověděla „většina lidí“. Odpovězte dle nabídnutých možností, u většiny položek nakolik s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte.

1. V době nejistoty obvykle očekávám, že nakonec dojde na to nejlepší.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

2. Odpočívat je pro mě snadné.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

3. Pokud se mi něco může pokazit, pokazí se to.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

4. Ohledně své budoucnosti jsem vždycky byl(a) optimista.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

5. Hodně se bavím s přáteli.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

6. Je pro mě důležité, abych měl pořád co dělat.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

7. Málokdy očekávám, že se věci budou vyvíjet tak, jak bych si přál.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

8. Nenechám se snadno něčím rozhodit.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

9. Těžko kdy můžu počítat s tím, že se mi přihodí něco dobrého.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

10. Celkově vzato očekávám, že se mi v životě přihodí více dobrých než špatných věcí.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

11. Myslím, že jsem užitečný, přinejmenším stejně jako ostatní.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

12. Myslím, že mám několik dobrých vlastností.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

13. Celkově vzato se mohu považovat za neúspěšného člověka.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

14. Jsem schopný dělat věci stejně dobře jako většina ostatních lidí.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

15. Myslím si, že nemám být příliš na co pyšný.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

16. Zaujímám k sobě pozitivní postoj.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

17. Celkově jsem se sebou spokojený.

A rozhodně souhlasím	0	4
B souhlasím	0	3
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	1
E rozhodně nesouhlasím	0	0

18. Přál bych si vůči sobě chovat více úcty.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

19. Každopádně se někdy cítím zbytečný.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

20. Někdy mám pocit, že nestojím za nic.

A rozhodně souhlasím	0	0
B souhlasím	0	1
C ani souhlas, ani nesouhlas	0	2
D nesouhlasím	0	3
E rozhodně nesouhlasím	0	4

21. Když zvážíte všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste:

A Velmi šťastný(á)	0	4
B Celkem šťastný(á)	0	3
C Ani šťastný(á), ani nešťastný(á)	0	2
D Spíš nešťastný(á)	0	1
E Vůbec ne šťastný(á)	0	0

22. Někteří lidé mají pocit úplně svobodného rozhodování a kontroly nad svým

životem a jiní mají pocit, že svůj život ovlivňovat nemohou, ať dělají, co dělají. Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik podle Vás můžete ovlivňovat svůj život:

Vůbec ne							Úplně
1	2	3	4	5	6	7	
0	0	0	0	0	0	0	

23. Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak jste nyní spokojen(a) se

svým životem? Prosím Vás, vyjádřete na následující škále, nakolik jste se životem spokojen(a) nebo nespokojen(a):

Nespokojen(a)							Spokojen(a)
1	2	3	4	5	6	7	
0	0	0	0	0	0	0	

24. Ve kterém roce jste se narodil(a)? ..... (doplňte prosím)

25. Jste:

A muž	0	1
B žena	0	2

26. Do jaké části politického spektra byste na stupnici od jedné do sedmi zařadil(a) politickou stranu, již byste volil(a), kdyby byly parlamentní volby příští týden? Jednička znamená jasnou levici, sedmička jasnou pravici. Umístěte stranu, pro niž byste hlasoval(a), na tuto stupnici:

Levice				Pravice		
1	2	3	4	5	6	7
0	0	0	0	0	0	0

27. Jakého jste vyznání?

A římskokatolické	0	1
B evangelické (či jiné protestantské)	0	2
C židovské	0	3
D bez vyznání (ale věřící)	0	4
E ateista	0	5
F jiné (doplňte prosím)	0	6
G nevím	0	-1

28. V kterém ročníku na VŠ jste?

A 1. ročník	0	1
B 2. ročník	0	2
C 3. ročník	0	3
D 4. ročník	0	4
E 5. ročník	0	5
F doktorandské studium	0	6
G nevím	0	-1